

Joop Mourik, februari 2019

Natuuronderzoek Kennemerstrand 2018

Plantenstudiegroep Zuid-Kennemerland, Dagvlinderwerkgroep Zuid-Kennemerland, Vrienden van het Kennemerstrand; Maarten Bongertman, Jan Elfrink, Jos en Elly Lammers, Joop Mourik, Alie van Nijendaal, Desiree de Vries, Marc Janssen.

Dagvlindermonitoring

Soort	Jaarsom
Argusvlinder	17
Atalanta	2
Bont zandoogje	6
Bruin blauwtje	1
Bruin zandoogje	101
Citroenvlinder	13
Dagpauwoog	1
Distelvlinder	1
Duinparelmoervlinder	1
Gehakelde aurelia	2
Groot koolwitje	8
Hooibeestje	81
Icarusblauwtje	349
Klein geaderd witje	4
Klein koolwitje	200
Kleine parelmoervlinder	2
Kleine vuurvlinder	3
Koevinkje	5
Oranjetipje	1
Zwartspriddikkopje	3
Gamma-uil	163
Sint-jacobsvlinder	6
Sint-jansvlinder	1

Door de warme zomer en voldoende vocht voor de bloeiende planten zijn er in 2018 veel vlinders op het Kennemerstrand gezien. Op de vaste vlinderroute werden in 15 telweken 801 dagvlinders waargenomen. Daarmee behoorde deze route tot de top van Zuid-Kennemerland want gemiddeld werden 457 dagvlinders geteld.

Het aantal soorten dagvlinders was 20, waaronder drie Rode lijstsoorten. Kleine parelmoervlinder, duinparelmoervlinder en bruin blauwtje werden één of twee keer gezien.

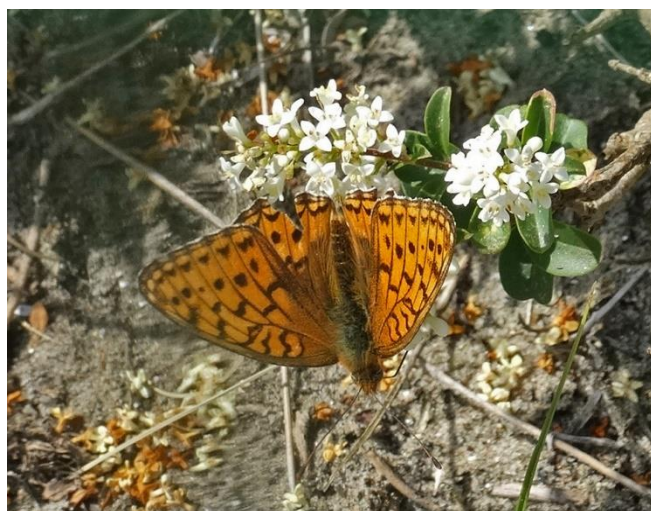

Foto 1 Duinparelmoervlinder

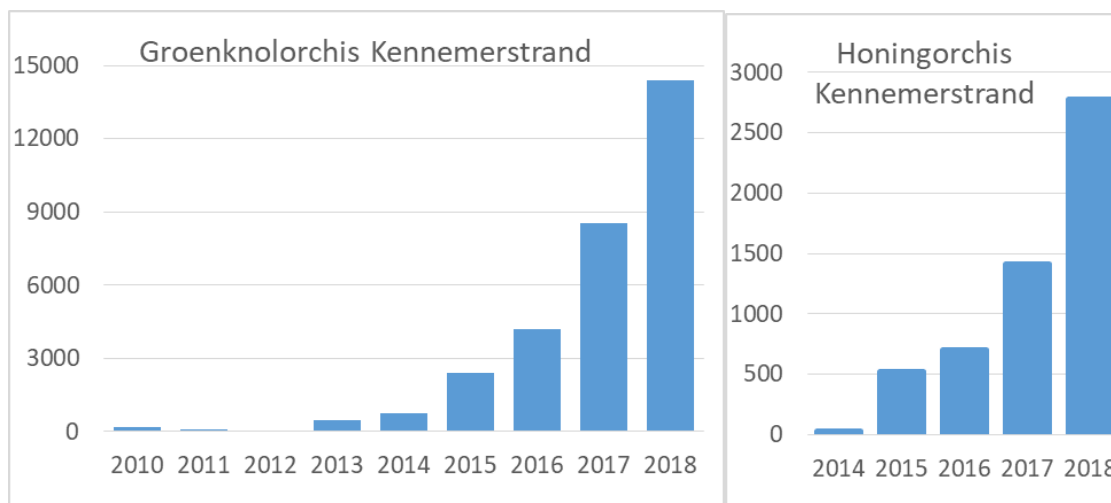
Icarusblauwtje vloog langdurig en in hoog aantal maar ook klein koolwitje, gamma-uil en bruin zandoogje waren talrijk. Hooibeestje bleef wat achter, zoals op alle routes in Zuid-Kennemerland overigens; had 't misschien te warm.

De landelijk zeldzame argusvlinder wist het Kennemerstrand werd 18 keer gezien; een mooie score vergeleken met een gemiddelde duinvlinderoute. Ook de citroenvlinder werd meer dan tien keer geregistreerd. Behalve de gamma-uil waren er weinig dagactieve nachtvlinders. Vooral de Sint Jansvlinder bleef sterk achter, mogelijk ook als gevolg van de vroege en aanhoudende warmte.

Veldwerk: Maarten Bongertman en Joop Mourik

Orchideeëntellingen

De tellingen van groenknolorchis en honingorchis laten een nog steeds opgaande lijn van aantal planten zien maar een afvlakking van het aantal nieuwe groeiplaatsen. De groenknolorchis zien we vooral in het zuidelijke kalkmoeras maar ook op andere plaatsen met een hoog waterpeil in de winter en het voorjaar. Honingorchis floreert op plekken die 's winters vochtig tot nat zijn maar niet langdurig onder water staan. Begin juli 2018 telden we in totaal 2785 planten van honingorchis en naar schatting 14.390 exemplaren van groenknolorchis. De telling van de groenknolorchis op het harde, beloopbare deel van het strand kwam op 4100 planten. In het zuidelijke kalkmoeras met een dikke moslaag, waar de dichtheid van groenknolorchis plaatselijk zeer hoog is en waar veel kleine kiem- en juveniele planten voorkomen, is in 2018 gekozen voor een andere telmethode om de kwetsbare begroeiing zo min mogelijk te beschadigen. Uit steekproeftellingen in zes plots van vijftig vierkante meter langs de randen berekenden we een totaal aantal van 10290 planten in het kalkmoeras.

Veldwerk: Maarten Bongertman, Jan Elfrink, Jos Lammers, Elly Lammers, Alie van Nijendaal en Joop Mourik

Foto 2. Telplot honingorchis, uitgebloeide stengels als haren op een hond

Levenswijze van honingorchis

De ontwikkeling van individuele planten van honingorchis volgen we in twee vaste meetplots. Het onderzoek begon in het eerste jaar van waarneming 2014. De meetplots zijn uitgezet in verschillende uitgangsvetaties namelijk op nog niet volledig begroeid zand dat in 2013 geschraapt was na struweelverwijdering (plot 1) en in vrij gesloten kruipwilgstruweel (plot 2). In plot 1 werd in 2014 één bloemstengel aangetroffen en drie in plot 2.

In de open vegetatie ging de uitbreiding van honingorchis razendsnel en vrijwel zonder verlies (volledig verdwijnen) van individuele planten. In 2018 telden we 89 bloemstengels die plaatselijk dicht opeengepakt stonden (foto). Eind mei was het aantal bladrozetten die bloemstengels kunnen voortbrengen, ongeveer even hoog. De begroeiing ontwikkelde zich in vijf jaar van een open vegetatie met dwergzegge, watermunt en jonge planten van koninginnenkruid (die de winter niet doorkomen) tot een vrij gesloten, bloemrijk valleigrasland met veel grote ratelaar, smalle weegbree, moeraswespenorchis, honingorchis en grote pollen witte honingklaver. Als de honingorchis in de voorzomer in bloei komt, is er nog niet veel van de honingklaver te zien (foto) maar in september neemt deze forse soort ongeveer

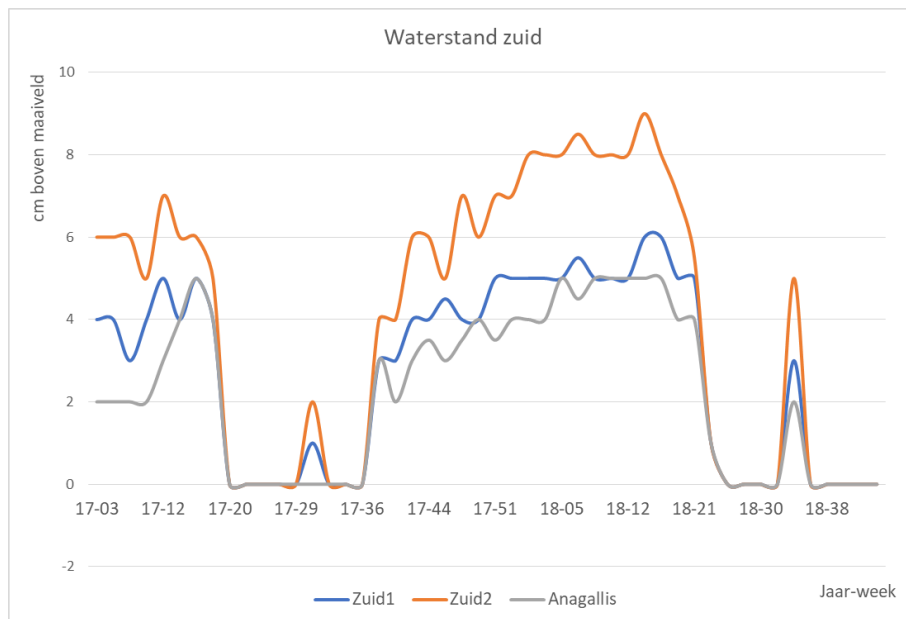
een derde van het proefvlak in beslag (foto). Op de bovenste foto is ook de bloemrijkdom van juni te zien, de gemiddeld vrij lage vegetatie (door maaibeheer) en grote dichtheid van bloeiende honingorchis (rode stokjes). In september overheerst het groen. De rijpende bloemstengels van honingorchis zijn met witte stokjes gemarkeerd, de vegetatie is flink hoger en dichter geworden (ook van duindoorn, kruipwilg en grauwe wilg) en een grote pol witte honingklaver domineert de rechterkant van het proefvlak. Daaronder en vlakbij hebben de stengels en de bladrozetten van honingorchis het moeilijk. Er is weinig licht en hoge luchtvochtigheid, ideaal voor slakken maar minder voor honingorchis.

Proefvlak 2 in kruipwilgstruweel was in 2014 al vrijwel volledig bedekt door kruipwilg, kruiden en mossen. De opbouw, hoogte en dichtheid veranderden in vijf jaar tijd nauwelijks. In dit proefvlak is het aantal planten van honingorchis veel lager en het succes van bloei en vruchtzetting per jaar wisselend. In 2014 vonden we drie bloemstengels waarvan er twee tot vruchtzetting kwamen, in 2015 twaalf (5 vrucht) en in 2016 slechts vijf (1 vrucht door slakkenvraat en verrotting). Het vlindersverslag van 2016 vermeldt: juni was wisselvallig, koel en regenachtig. Slakkenweer, geen vlinderweer. De jaren daarna stabiliseerde het aantal bloeiende planten op ongeveer 18. In 2018 kwamen zeven stengels tot vruchtzetting en elf sneuvelden onderweg, door onvoldoende groeikracht maar ook door tred. Het geringere succes van de planten komt ook tot uitdrukking in de verhouding van bladrozetten en bloemstengels. In mei 2018 waren er bijvoorbeeld 32 rozetten, waarvan er uiteindelijk dus maar zeven een vrucht dragende bloemstengel voortbrachten.

Waterstand en waterkwaliteit

Ook in 2018 had de flora van het Kennemerstrand weer de volle aandacht. Helaas moesten we enkele keren vandalisme constateren waardoor onder andere enige tientallen stengels van honingorchis door vermoedelijke feestgangers zijn gesneuveld. Daartegenover registreerden we in de vegetatieopnamen minder bemesting en/of vertrapping door honden. Duidelijk een positief effect van het nieuw ingezette beleid en de vrijwillige medewerking van de hondenuitlaters.

Sinds 2017 meet Maarten de waterstand in verschillende delen van het Kennemerstrand. Het meetpunt bij het poeltje in het noorden (geen figuur) reageert snel op perioden van neerslag en droogte.

Figuur 1 Verloop van de waterstand boven maaiveld op drie plekken rond het zuidelijke kalkmoeras

In het zuiden speelt ook kwel uit de duinen een rol, vooral als de verdamping in de winter gering is. In figuur 1 is het verloop van de waterstand boven maaiveld op drie meetpunten weergegeven, van januari 2017 tot november 2018. De onderlinge verschillen zijn gering maar Zuid 2 heeft de “grootste” fluctuatie. Ook hier zijn perioden van regenval duidelijk te onderscheiden zoals de “buienpiekjes” in juli 2017 en in augustus 2018. In de winterperiode november tot maart was de waterstand in 2017 en 2018 vrij hoog, maar zonder een naijlend effect van kwel. Daarvoor was het neerslagoverschot in beide jaren te gering.

De laatste jaren is de uitbundige groei en bloei van Moerasrolklaver opvallend, ook in de vegetatieopnamen van de vaste PQ's (Jaarverslag Kennemerstrand Studiegroep 2017). Het eerst zagen we de enorme pollen vooral op de meeroever, in 2018 ook rond het zuidelijke kalkmoeras en op de vochtige-natte secties van de vlinderroute rond het oude werkpad. Dit verschijnsel heeft vermoedelijk te maken met het grondwater en wel met een hoog fosfaatgehalte bij een naar verhouding laag stikstofgehalte (Lenssen et al., 2019). Van het Hoogheemraadschap Rijnland ontvingen we de waterkwaliteitsgegevens van het Binnenmeer. De gegevens zijn weliswaar wat oud (2010) maar de grote lijn zal nog wel gelden: de karakterisering is brak water met een hoog totaal-fosfaat gehalte. Moerasrolklaver kan daarom een indicator zijn van de uitstraling van het Binnenmeerwater naar de vochtige en natte delen van het Kennemerstrand, vooral wanneer er in de wintermaanden weinig kweldruk en doorspoeling vanuit de duinen is, zoals in 2017 en 2018. Toch iets om in de gaten te houden.

Ref. Lenssen, J. et al, 2019. Nieuwe natuur zonder graafwerk in het dal van de Onderlaatste Laak. De Levende natuur, 120, 15-21

